

١٥٩٤٤٩ - ٢٠١٩ ٥٧٤

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی جنبه های رئالیستی و ناتورالیستی رمان کلیدر

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا نصر اصفهانی

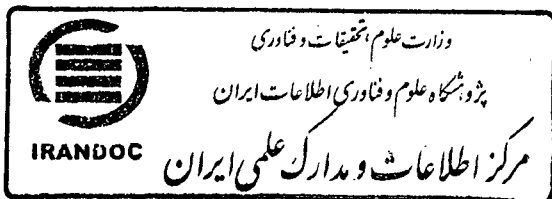
استاد مشاور:

دکتر محمود براتی

پژوهشگر:

عبدالباسط بر

تیر ماه ۱۳۸۹

۱۵۹۴۴۶

۱۳۹۰/۳/۲۲

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع
این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی زبان و ادبیات فارسی آقای عبدالباسط بر تحت

عنوان

بررسی جنبه های رئالیستی و ناتوریستی رمان کلیدر

در تاریخ ۱۹/۴/۲۲ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر محمد رضا نصر اصفهانی با مرتبه ی علمی استادیار

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر محمود براتی با مرتبه ی علمی استادیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر غلامحسین شریفی با مرتبه ی علمی استادیار

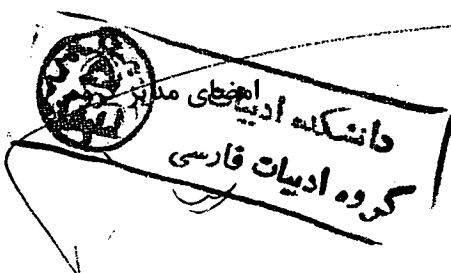
۴- استاد داور خارج از گروه دکتر حمید رضا قانونی با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

امضا

امضا

امضا

با سپاس فراوان از:

استاد عزیز آقای دکتر محمد رضا نصر اصفهانی که راهنمای بنده در نوشتن این رساله بوده‌اند و زحمات فراوانی برایم کشیده‌اند.

استاد ارجمند مشاور آقای دکتر محمود براتی که همیشه وقت گرانبهای خویش را در اختیارم گذاشته‌اند.

کارشناس مهربان گروه ادبیات فارسی جناب آقای منصور خلیفه سلطانی، همسر صبور و گرامیم، خانواده خود و خانواده همسر و تمامی دوستان و آشنایان، و بخصوص از خواهر زاده عزیزم محمد بواشه که در طول دوران تحصیل، بویژه انجام این رساله یاری ام دادند.

تقدیم به:

پدر بزرگوارم
که با حمایت های همیشگی خود زندگی را
بر من هموار کرده
و مادرم
که دعاهایش همیشه بدرقه راهم بوده
و همسرم
به پاس عشق و محبت هایش
و برادران و خواهرانم
که مشوقم بودند.

چکیده

محمود دولت آبادی، از نویسندگان صاحب سبک داستان نویسی ایران است که مکانی انکارناپذیر در داستان نویسی معاصر دارد و بی شک بزرگترین نویسنده در حوزه ادبیات اقلیمی است؛ این امر مطالعه و بررسی جدی آثار او را ناگزیر می‌سازد. همزمان با پیدایش اولین آثار ادبی، مطالعه و بررسی آن مورد توجه مخاطبان و منتقدان بوده است. این مطالعات از راه‌های گوناگون صورت گرفته است؛ یکی از روش‌های مورد مطالعه در ادبیات، بررسی آن از دیدگاه مکتب‌های رایج ادبی است. مکتب‌های ادبی از راه ترجمه کتاب‌های مربوط در دوره مشروطه و نیز از طریق تحصیلکرده‌های خارج از کشور، وارد ایران شد. از آنجا که دولت آبادی نویسنده‌ای واقع‌گراست، بیشتر تحت تأثیر رئالیسم و ناتورالیسم - که هر دو به واقعیت‌های موجود می‌پردازند و از تخیلات ذهنی رمانتیک‌ها می‌گریزند - قرار می‌گیرد. رئالیسم از مکتب‌های فکری، هنری و ادبی اروپاست که قصد دارد، پرده از روابط پدیده‌ها بردارد و هر پدیده‌ای را با در نظر گرفتن روابط علی و معلولی آن تبیین کند. ناتورالیسم نیز بعد از مکتب رئالیسم شکل گرفت. این دو مکتب دارای عناصر مشترک هستند؛ در واقع رئالیسم مقدمه و زمینه پیدایش ناتورالیسم است. رئالیسم پلیدی و زشتی را از وجود انسان نمی‌داند بلکه آن را برخاسته از شرایط اجتماعی می‌داند؛ ولی ناتورالیسم فساد انسان و جامعه را موضوعی زیستی و رویدادی جبری می‌داند. با وجود این اکثر منتقدان ناتورالیسم و رئالیسم را مصادیقی از یک مفهوم انگاشته‌اند. در این رساله سعی شده است بزرگترین اثر دولت آبادی (کلیدر)، از این دو دیدگاه، در حد توان شرح و بررسی شود؛ تا از این منظر بهتر بتوان به جهانی‌بینی و دنیای اندیشه این نویسنده توانمند نظر افکند. این رساله در یک مقدمه، چهار فصل و یک نتیجه‌گیری تدوین شده است. مقدمه شامل شرح احوال و سالشمار زندگی دولت آبادی می‌شود. در فصل اول، طرح تحقیق تبیین و تشریح شده است. فصل دوم با عنوان ادبیات داستانی، به تعریف ادبیات داستانی، داستان، داستان کوتاه، رمان، رمان ناحیه‌ای و اقلیمی و نیز به خلاصه‌ای از رمان کلیدر می‌پردازد. فصل سوم به رئالیسم و جنبه‌های آن در کلیدر و فصل چهارم به ناتورالیسم و ویژگی‌های آن در این رمان، اختصاص یافته است. در قسمت پایان نتیجه‌گیری آمده است، دولت آبادی در کلیدر با وجود متأثر بودن از مکتب‌های ادبی رئالیسم و ناتورالیسم، بیشتر تحت تأثیر مکتب رئالیسم بوده است که در بعضی جاها لحن او ناتورالیستی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: ادبیات اقلیمی، ادبیات داستانی، رئالیسم، کلیدر، محمود دولت آبادی، ناتورالیسم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	مقدمه
۷	شرح احوال دولت آبادی
ح	سالشمار زندگی دولت آبادی
	فصل اول: کلیات
۱	۱-۱ طرح موضوع تحقیق
۲	۲-۱ اهداف تحقیق
۲	۳-۱ سؤالات تحقیق
۲	۴-۱ فرضیه‌های تحقیق
۲	۵-۱ پیشینه تحقیق
۳	۶-۱ روش تحقیق و مراحل آن
	فصل دوم: ادبیات داستانی
۴	۱-۲ تعریف ادبیات داستانی
۵	۲-۲ داستان
۷	۳-۲ داستان کوتاه
۷	۱-۳-۲ تاریخچه داستان کوتاه در جهان
۸	۴-۲ رمان
۹	۱-۴-۲ تعریف رمان
۱۰	۲-۴-۲ رمان ناحیه ای و اقلیمی
۱۱	۵-۲ خلاصه رمان کلیدر
۱۱	۱-۵-۲ جلد اول
۱۴	۲-۵-۲ جلد دوم
۱۵	۳-۵-۲ جلد سوم
۱۶	۴-۵-۲ جلد چهارم
۱۷	۵-۵-۲ جلد پنجم
۱۸	۶-۵-۲ جلد ششم

۱۹ ۷-۵-۲ جلد هفتم
۱۹ ۸-۵-۲ جلد هشتم
۲۰ ۹-۵-۲ جلد نهم
۲۱ ۱۰-۵-۲ جلد دهم

فصل سوم: رئالیسم

۲۴ ۳-۱ بخش اول اصول و مفاهیم کلی رئالیسم
۲۴ ۳-۱-۱ رئالیسم
۲۷ ۳-۱-۲ تاریخچه رئالیسم
۲۷ ۳-۱-۳ رئالیسم و جامعه
۲۸ ۳-۱-۴ ادبیات و رئالیسم
۲۹ ۳-۱-۵ پایه گذاران مکتب رئالیسم
۳۰ ۳-۱-۶ رئالیسم در فلسفه
۳۲ ۳-۱-۷ موضوع رمان رئالیستی
۳۳ ۳-۲ بخش دوم رئالیسم در کلیدر
۳۳ ۳-۲-۱ رئالیسم و دولت آبادی
۳۴ ۳-۲-۲ طرح (پیرنگ)
۳۵ ۳-۲-۳ شخصیت و شخصیت پردازی
۴۰ ۳-۲-۴ زن در کلیدر
۴۱ ۳-۲-۴-۱ شخصیت های اصلی زن
۴۶ ۳-۲-۴-۲ شخصیت های فرعی و ثانوی زن
۴۷ ۳-۲-۴-۳ ازدواج و حق انتخاب
۴۹ ۳-۲-۵ زبان در کلیدر
۵۳ ۳-۲-۶ مضمون (درونمایه) کلیدر
۵۵ ۳-۲-۷ زمان در کلیدر
۵۶ ۳-۲-۸ راوی و شیوه روایت
۵۹ ۳-۲-۹ بی طرفی نویسنده
۶۰ ۳-۲-۱۰ گفتگوها
۶۱ ۳-۲-۱۱ مکان در کلیدر

۶۲ ۱۲-۲-۳ ساختار اجتماعی و سیاسی
۶۳ ۱۳-۲-۳ تاریخ و رئالیسم
۶۵ ۱۴-۲-۳ تشریح جزئیات
فصل چهارم: ناتورالیسم	
۶۷ ۱-۴ بخش اول اصول و مفاهیم کلی ناتورالیسم
۶۷ ۱-۱-۴ تعریف ناتورالیسم
۶۸ ۲-۱-۴ ناتورالیسم و فلسفه
۶۸ ۳-۱-۴ ادبیات و ناتورالیسم
۷۰ ۴-۱-۴ تاریخچه ناتورالیسم
۷۱ ۵-۱-۴ اختصاصات عمده ناتورالیسم
۷۱ ۱-۵-۱-۴ علم گرایی
۷۲ ۲-۵-۱-۴ تجربه گرایی
۷۲ ۳-۵-۱-۴ بی طرفی نویسنده
۷۴ ۴-۵-۱-۴ زبان ناتورالیستی
۷۴ ۵-۵-۱-۴ وراثت
۷۴ ۶-۵-۱-۴ جبر گرایی
۷۵ ۶-۱-۴ ناتورالیسم و اجتماع
۷۶ ۷-۱-۴ راوی و رمان ناتورالیسم
۷۶ ۸-۱-۴ موضوع رمان ناتورالیسم
۷۸ ۲-۴ بخش دوم ناتورالیسم در کلیدر
۷۸ ۱-۲-۴ دولت آبادی و ناتورالیسم
۷۹ ۲-۲-۴ به تصویر کشیدن پلیدی، پریشانی، فقر و فلاکت موجود در جامعه
۸۲ ۳-۲-۴ وراثت و محیط
۸۴ ۴-۲-۴ عشق، نیاز جسمانی
۹۱ ۵-۲-۴ توجه به علم فیزیولوژی
۹۵ ۶-۲-۴ مخالفت با قراردادهای اخلاقی و مذهبی
۹۸ ۷-۲-۴ مرگ اندیشی
۹۹ ۸-۲-۴ سرنوشت گرایی

- ۹-۲-۴ شرایط جسمانی ۱۰۱
- ۱۰-۲-۴ توصیف ناتورالیستی از مکان ۱۰۲
- ۱۱-۲-۴ شخصیت های ناتورالیستی ۱۰۴
- ۱۲-۲-۴ تنازع برای بقا ۱۰۷
- ۱۳-۲-۴ نقش پول و قدرت در زندگی مردم ۱۰۹
- ۱۴-۲-۴ پوچ گرایی ۱۱۰
- ۱۵-۲-۴ آن و دم (لحظه) و تأثیر آن در سرنوشت انسان ۱۱۰

فصل پنجم: نتیجه گیری

- نتیجه گیری ۱۱۲
- منابع و مأخذ ۱۱۸

ادبیات داستانی از انواع ادبی است که در پی هزار سال ادب فارسی و نیز آشنایی ایرانیان نو جویی که با دیدی تازه و انتقادی به اوضاع اجتماعی می نگریستند.

پیدایش رمان فارسی نیز حاصل نگرش جدید به مردم و جامعه است. البته عوامل اجتماعی و فرهنگی نیز به این امر کمک کرد که عبارتند از اعزام دانشجو به خارج و آشنایی با فرهنگ غرب، تأسیس مدارس جدید، ترجمه کتاب های علمی، تاریخی، ادبی و ... که کم کم به جایگزینی تفکر مردمی به جای نظام استبدادی کهن انجامید، این اندیشه کم کم به حکمیت طبقه متوسط منجر شد که در آثار ادبی نیز به تصویر دقیق شیوه دقیق زندگی مردم پرداخته شد.

دولت آبادی از پرکارترین داستان نویسان ایرانی است که در حوزه داستان نویسی قلم زده است، و جایگاه او در ادبیات داستانی معاصر، ضرورت تحقیق را می نما یاند.

کلیدر معروف ترین اثر دولت آبادی است. این اثر که نزدیک به پانزده سال صرف نوشتن آن شده، هم از جهت کمی در تاریخ رمان نویسی فارسی جایگاهی خاص دارد و هم به لحاظ کیفی از موقعیتی ممتاز برخوردار است. کار اصلی در این رساله «بررسی جنبه های رئالیستی و ناتورالیستی رمان کلیدر» است. ذکر دو نکته قبل از ورود به بحث به نظر ضروری است:

- در ارجاع به کلیدر از چاپ بیستم انتشارات فرهنگ معاصر استفاده شده است و برای جلوگیری از تکرار فقط به ذکر شماره صفحه اکتفا شده است.

- در تنظیم سالشمار زندگی دولت آبادی از کتاب نقد و تفسیر آثار دولت آبادی از محمد رضا قربانی، استفاده شده است؛ اما از آنجا که این کتاب زندگی او را تا سال ۱۳۷۳ در بر می گیرد و نیز در بعضی جاها نیاز به اصلاحات بود، برای تکمیل سالشمار زندگی او به کتاب «ما نیز مردمی هستیم» و همچنین به سایت های معتبر مراجعه شده است.

شرح احوال دولت آبادی

محمود دولت آبادی در سال ۱۳۱۹ خورشیدی در یک خانواده ساده، در روستای «دولت آباد» از توابع سبزوار در استان خراسان متولد شد. او تا شش هفت سالگی را در همانجا گذراند و نخستین آشنایی را با الفبا در همانجا پیدا کرد، تا بدانجا که قصه های عامیانه مکتوبی را که در دسترس داشت همچون چهل طوطی، حسین کرد شبستری، گرشاسب نامه در همان سال ها خواند و به ویژه امیر ارسلان نامدار، که آن را دو سه بار دوره کرد (ر.ک. چهل تن، ۱۳۶۸: ۱۸۵). چیزهایی که تخیل را در ذهنش کاشتند و به آن جان دادند. خیال پردازی ای که مادر همه قصه هاست، و بی گمان همین علاقه به قصه و داستان و مانند آنها، همچون نقالی، شمایل گردانی، هنرهای مطربی، مدیحه خوانی درویش جهانگرد، نشستن پای صحبت پیرمرد تنهایی که در گوشه مسجد کوچک ده مأوا گرفته بود، و بویژه تعزیه و شاهنامه خوانی، انگیزه عمده بعدی گرایش دولت آبادی به داستان نویسی بوده اند. یعنی زمینه ها و مواد لازم برای قصه نویسی را در ذهن و جان او جای دادند و پروراندند. آن هم، البته، هنگامی که در خانواده شان یک شب آرام وجود نداشت و نمی توانست هم وجود داشته باشد که راستش دو گروه فرزند بودند از دو مادر و یک پدر. (ر.ک. شهپرراد، ۱۳۸۲: ۱۶)

در این میان نقش «زنده یاد» پدر بسی ارزنده و سر نوشت ساز است. مردی که از سویی با وجود گرفتن «آب شفا» از درویش دوره گرد برای حفظ و درمان گو سفندان خود، با حافظ و سعدی بیگانه نبود، و از سوی دیگر چون شوق و علاقه فرزند را به آن مسایل می دید به فکر فرستادن او به «شهر» برای طلبه شدن افتاد. که این امر به عللی نشد و او تا ۱۲، ۱۳ سالگی همچنان در ده ماند و تا هنگامی که برای نخستین بار برای کار در زمین غربت، آغوش خانواده را ترک کند، پیش از آن به کارهای گوناگون روستایی از کاشت و گوسفنداری ... سر گرم بود. پس از آن چندی به عنوان پادو و وردست در یک کفاشی کار کرد، مدتی وردست پدر و برادران خود در کارگاه تخت گیوه کشی بود، بعد شاگرد دوچرخه ساز شد، آنگاه در یک کارخانه پنبه پاک کنی کار کرد، و بعد به سلمانی پرداخت. پیشه ای که تا سالیان دراز، در مواقع اضطرار ممر معاشش می شد. پس از نخستین دوره سلمانی مدتی به صورت کارگر فصلی روی زمین کار کرد، و سر انجام راهی تهران شد. به تهران که آمد نخست در یک چاپخانه کوچک حروفچینی کرد و مدتی در کشتارگاه به سلمانی گری پرداخت. آن گاه مدتی به ولایت و از آنجا به مشهد رفت. به تهران که باز آمد دکلاماتور تئاتر و گاهی سوافلور و همزمان با آن کنترل چی سینما شد. بعد مدتی برای روزنامه کیهان آگهی می گرفت که از بیکاری «سزیف» برایش سخت تر بود، بعد در بخش تجارتی دایره شهرستان های روزنامه کار کرد، که در اثر اشتباه لپی دستوری اخراج شد. (اشتباهش این بود که تجار را با «ین» جمع بست و نوشت «تجارین») و به انبار داری و فیش کردن صورت اجناس در یک شرکت پرداخت. که آن را از زور خستگی و بیهودگی رها کرد و در یک تئاتر تلفن چی شد و سر انجام در سال های چهل و هشت و چهل نه به عنوان کارمند موقت در کانون پرورش فکری به کار پرداخت، که این کار هم با باز داشت او در اسفند ۱۳۵۳ از او گرفته شد. بازداشت دولت آبادی تا اسفند ۱۳۵۵ طول کشید. علت آن هر چه باشد، ریشه در خاستگاه اجتماعی، تحول فکری و پرورش سیاسی او دارد. که دیدیم نه «ناز پروردتنم» بود، نه برج عاج نشین و نه دست پرورده مرام های وارداتی یا جعلی داخلی. و در نتیجه نمی توانست با نظام حاکم کنار بیاید و در بازی های سیاسی اش شرکت کند. آنچه او همیشه می اندیشید و غالباً به زبان می آورد که «تا وقتی انسان ناچار نباشد شب ها در کنار خیابان بخوابد نمی تواند حدود بی مسئولیتی محیط اجتماعی را نسبت به فرزندان خود درک کند، و تا از لامکانی روی پشت بام آغل خانه نخوابد نمی تواند قدر و ارزش امنیت اجتماعی و ضرورت آن را برای یکایک مردم جامعه بفهمد و تا توی یک خانه سی متری که جمعیت در

آن موج می زند، زندگی نکند و از بوی گند شکم روش آن زن رختشور بیمار نتواند بخوابد مشکل بتواند بر این عقیده بماند که انسان ابتدا می باید از حداقل امکانات زندگی و حرمت انسانی بر خوردار باشد و بعد ... به جنگ منفورترین موجودات، یعنی بیکاره های مفتخور و انگل ها و تنبل ها، که غالباً نیروهای سیاه جامعه را تشکیل می دهند برود...» (چهل تن، ۱۳۶۲: ۱۹۱-۱۹۲)

محمود دولت آبادی در سال ۱۳۳۸ یا ۳۹ در حالی که به سن خدمت سربازی رسیده بود، به شوق نام نویسی در کلاس تئاتر «آناهیتا» از مشهد به تهران آمد. اما این کلاس شروع به کار کرده و زمان نام نویسی گذشته بود. ناگزیر به تئاتر پارس در لاله زار رفت و اعلام کننده برنامه ها شد. نمایشنامه تنگنای او که اساس و حتی شخصیت ها و جزئیاتش رپوده شد و از فیلم «گوزنها» سر در آورد محصول تجربه های این دوره است. البته، دولت آبادی از پای ننشست و بی ذیلمت دیبیرستان، در اثر پا فشاری سر انجام به کلاس آناهیتا راه یافت و چنان استعدادی از خود نشان داد که شاگرد اول رشته هنر پیشگی شد، آغازی برای یک تجربه عمیق و سرشار که چند سال طول کشید و تا لحظه باز داشت در مقام هنر پیشه تئاتر در چند نمایشنامه بازی کرد و یک بار هم در فیلم گاو [اثر داریوش مهرجویی] ظاهر شد. خلاصه اینکه همین زندگی و کارها وجود او را ساختند و اشتیاقش را برای دستیابی به ادبیات روز به روز افزون تر کردند. در واقع اعتقاد خودش این است که «انسان تا کار نکند نمی تواند به شناخت چیزی برسد. انسان از رهگذر کار به قابلیت ها، ناتوانی ها و توانایی های خود پی می برد و از همین راه است که روابط اجتماعی و اقتصادی و مناسبات انسانی را لمس و حس می کند.» (همان: ۱۹۶)

آشنایی دولت آبادی با ادبیات جدید در همان دولت آباد، و از طریق کسانی که گرایش های سیاسی داشتند، آغاز شد. صادق هدایت، صادق چوبک و بزرگ علوی ... و نخستین سفرش به تهران و سفر یک ساله اش به مشهد و شرکت در تماشای نمایش های عروسکی روزهای جمعه در کوه سنگی و بازگشت دوباره اش به تهران، تغییر چشم گیری در این آشنایی نسبی پدید نیاورد. او تا سالهای ۳۸-۱۳۳۷ بیشتر داستان پلیسی می خواند تا آنکه از رهگذر تماشای چند فیلم خارجی لک لکها پرواز می کنند و سرنوشت یک انسان و خواندن چند داستان از چخوف، در یافت که «نویسندگانی هم در دنیا بوده اند و هستند که در باره واقعیت و حقیقت نوشته اند و می نویسند». در کشور ما صادق هدایت از این جمله بود. که وقتی دولت آبادی آثار او را خواند، یقین کرد که «نویسنده خواهد شد» زیرا در این آثار هیچ فاصله ای میان خودش و محیطش نمی دید... و از آن پس بود که حس کرد جرات دارد قلم بر دارد و سیاه مشق ها بی بنویسد، هر چند که البته همه آنچه را که تا پیش از نوشتن ته سب نوشته بود، به دست آتش سپرد (ر.ک. شهپرراد، ۱۳۸۲: ۱۶-۱۷).

ویژگی کارهای محمود دولت آبادی این است که در آنها کوشش خود را برای نزدیک شدن به باور و یقین خواننده به کار برده است. مضامین داستان هایش، به تبع نخستین و بکرترین تأثراتش، روستایی هستند، و آنچه نوشته نه به علت بیان بی واسطه تجربیات، بلکه به سبب تأثیرات عمیقی است که از زندگی گرفته و توانسته است با خواننده رابطه ای صمیمانه برقرار کند، و این محصول آغستگی نویسنده با قهرمان ها و محیطش است.

سالشمار زندگی دولت آبادی

- ۱۳۱۹ تولد در دولت آباد سبزوار
- ۱۳۲۳ گردانیدن نعش های گل محمد، خان محمد، بیگ محمد و ... قهرمانان رمان کلیدر در سبزوار
- ۱۳۲۵ آغاز تحصیلات ابتدایی
- ۱۳۲۶ به داستان هایی که شمایل گردان ها و دوره گردها و مداحان نقل می کنند علاقه مند می شود؛ آشنایی بانمایش سنتی و بازیگری در تعزیه
- ۱۳۲۷ آشنایی با دیم کاری و دام داری؛ رونویسی کردن نسخه های کهنه و فرسوده مربوط به نمایش های تعزیه با خط خوانا؛ برای تماشای نخستین فیلم به سینمای باغ ملی سبزوار می رود.
- ۱۳۲۸ مطالعه کتاب امیرارسلان نامدار
- ۱۳۲۹ جستجوی ناخود آگاه در اشکال هنری بومی فولکلوریک.
- ۱۳۳۰ تعارض بین برادران بزرگتر و خانواده
- ۱۳۳۲ پایان تحصیلات ابتدایی
- ۱۳۳۳ کار در کارخانه پنبه؛ بیماری استئوملیت در پا (بیماری استخوانی)
- ۱۳۳۴ سفر به مشهد برای معالجه
- ۱۳۳۵ سفر به عتبات، بازگشت و توقف موقت در تهران
- ۱۳۳۶ بازگشت به ولایت؛ کار در شهر سبزوار.
- ۱۳۳۷ سفر به مشهد به قصد ورود به آموزشگاه گروهبانی؛ برای دومین بار برای تماشای فیلم *ظالم بلا* به سینما می رود.؛ آشنایی با تئاتر
- ۱۳۳۸ سفر به تهران؛ تماشای فیلم های سرنوشت یک انسان و پرواز لک لک ها؛ در همین سال با آثار آنتوان چخوف نویسنده نامدار روسی و آثار صادق هدایت نویسنده بزرگ ایرانی آشنا می شود.
- ۱۳۳۹ کار در تئاتر پارس لاله زار به عنوان دکلاماتور؛ آغاز تمرین داستان نویسی و نخستین جرعه های نمایشنامه تنگنا؛ در همین سال برای اولین و آخرین بار به خود کشی فکر می کند.
- ۱۳۴۰ شرکت در کلاس تئاتر آناهیتا
- ۱۳۴۱ بازی در نمایشنامه *شب های سفید* اثر داستایوفسکی نویسنده بزرگ روسی، آغاز داستان نویسی به طور جدی و چاپ داستان کوتاه *ته شب*؛ مهاجرت خانواده به تهران.
- ۱۳۴۲ بازی در نمایش *قرعه* برای مرگ اثر *واحه کاجا*؛ همچنین بازی در نمایش های انیس مند و *وتانیا*؛ نگارش داستان های *دببار* و *هجرت سلیمان*
- ۱۳۴۳ ترک تحصیل؛ بازی در نمایش *نگاهی از پل* اثر آرتور میلر؛ مرگ نوراله برادر کوچکتر در سن بیست و یک سالگی؛ نگارش داستان های *بیابان*؛ پای گلدسته امامزاده شعیب و سایه های خسته.
- ۱۳۴۵ آشنایی با احمد شاملو شاعر معاصر ایران؛ سفر به بندرعباس، نگارش داستان های *سفر و بند*
- ۱۳۴۶ آشنایی با آثار غلامحسین ساعدی نویسنده معاصر ایران؛ بازی در نمایشنامه *چوب* به دست *های ورزلی* اثر

- ساعدی؛ آشنایی با جلال آل احمد؛ پایان نگارش اوسنه بابا سبحان.
- ۱۳۴۷ بازی در نمایشهای شهر طلایی (تدوین جوانمرد) و قصه طلسم و حریر و ماهیگیر (نوشته علی حاتمی)؛ نگارش با شبیرو، گاواره بان و تنگنا
- ۱۳۴۸ بازی در ضیافت و عروسک ها اثر بهرام بیضایی؛ سفر به کاخک خراسان پس از وقوع زلزله در این منطقه و نخستین جرقه های داستان بلند عقیل عقیل؛ آغاز نگارش رمان کلیدر؛ پایان نگارش گاواره بان.
- ۱۳۴۹ ازدواج؛ سفر به کلیدر؛ بازی در سه نمایش پیوسته مرگ در پاییز اثر اکبر رادی؛ بازی در نمایش تمام آرزوها نوشته نصرت نویدی؛ مطالعه چنین گفت زرتشت اثر نیچه.
- ۱۳۵۰ تنظیم و اجرای نمایش را شومون (نوشته آکوتوکاوا)؛ آشنایی با امیرحسین آریانپو؛ پایان نگارش باشبیرو، نگارش داستان مرد.
- ۱۳۵۱ علی، برادر ناتنی هنگام رانندگی در جاده هراز به رودخانه پرت می شود؛ آشنایی با سهراب سپهری؛ بازی در نمایش حادثه درویشی اثر آرتور میلر؛ پایان نگارش نمایشنامه درخت
- ۱۳۵۲ سفر به سبزوار به همراه مهدی فتحی، شهاب موسوی زاده و محمد رضا لطفی، بازی در چهره های سیمون ماسار اثر برتولت برشت؛ بازنویسی داستان سفر؛ سخنرانی در دانشگاه تهران؛ نگارش روز و شب یوسف؛ بر اساس داستان سفر یک فیلم کوتاه هشت میلیمتری توسط سینما آزاد اهواز و به کارگردانی عبدالله نریموسی ساخته می شود که ناتمام می ماند؛ همچنین فیلم خاک که بر اساس اوسنه بابا سبحان توسط مسعود کیمیایی ساخته شده است، در این سال بر پرده سینماهای کشور به نمایش در می آید.
- ۱۳۵۳ بازی در نمایش در اعماق اثر ماکسیم گورکی؛ دستگیری و بازداشت توسط عوامل سازمان امنیت؛ پایان نگارش از خم چنبر، عقیل عقیل و دیدار بلوچ قبل از دستگیری.
- ۱۳۵۶ بازگشت از زندان؛ بازمینی آثار نمیه کاره؛ درخواست اجازه از دولت آبادی برای ترجمه گاواره بان به زبان آلمانی.
- ۱۳۵۷ پایان نگارش رمان «جای خالی سلوچ». سخنرانی در مدرسه عالی پاریس
- ۱۳۵۸ دیدار با بزرگ علوی و گفت و شنود با او (در این گفت و شنود باقر مومنی، محسن یلفانی، ابراهیم رهبر و محمد علی سجادی نیز شرکت داشته اند. سخنرانی در دانشگاه صنعتی شریف به مناسبت روز جهانی تئاتر؛ به عنوان دبیر اول سندیکای هنرمندان و کارکنان تئاتر ایران انتخاب می شود؛ اجرای هجرت سلیمان؛ نگارش نمایشنامه قنوس؛ سخنرانی کوتاهی بر مزار پرویز فنی زاده هنرمند فقید سینما؛ انتشار گاواره بان به آلمانی ترجمه شده توسط دکتر تورج رهنما.
- ۱۳۵۹ انتشار داستان هجرت سلیمان به زبان سوئدی
- ۱۳۶۰ پایان نگارش فیلمنامه اتوبوس؛ مرگ پدر؛ سخنرانی در تئاتر دهقان.
- ۱۳۶۱ آغاز مکاتبه با محمد علی جمالزاده
- ۱۳۶۲ پایان رمان کلیدر در فروردین ماه.
- ۱۳۶۳ چاپ داستان مرد به زبان فرانسه در مجموعه داستان های ایرانی
- ۱۳۶۵ مرگ مادر؛ نگارش آهوی بخت من گزل
- ۱۳۶۸ پایان نگارش جلد نخست روزگار سپری شده مردم سالخورده؛ انتشار مانیز مردمی هستیم، شروع ترجمه رمان جای خالی سلوچ به آلمانی توسط زیگفرید لطفی؛ سفر به هلند، سوئد، آلمان، انگلیس و فرانسه، سخنرانی در سمپوزیوم آمستردام.

- ۱۳۶۹ شروع ترجمه داستان سفر توسط دکتر بهمن نیرومند؛ انتشار هجرت سلیمان به زبان چینی؛ سفر به آلمان در پاسخ به دعوت خانه فرهنگهای جهان (برلن)
- ۱۳۷۰ سفر به آمریکا و کانادا و سخنرانی در دانشگاه میشیگان (ایالات متحده آمریکا) و دانشگاه کویینز (کانادا)؛ انتشار آهوی بخت من گزل به زبان سوئدی.
- ۱۳۷۱ سفر به مونیخ و سخنرانی در سمپوزیوم «ادبیات در گذار به هزاره سوم»، انتشار جای خالی سلوچ به آلمانی؛ حضور در نمایشگاه کتاب فرانکفورت؛ پایان نگارش جلد دوم روزگار سپری شده مردم سالخورده؛ انتشار مجموعه مقالات، نقدها، سخنرانی ها و گفت و شنودها در کتابی به نام «رد گفت و گزار سپنج»
- ۱۳۷۲ سفر به آلمان برای سخنرانی درباره «نویسنده» (تابستان ۱۹۹۳)؛ چاپ داستان /دبار به زبان انگلیسی در آمریکا
- ۱۳۷۳ شروع ترجمه جای خالی سلوچ به فرانسه.
- ۱۳۷۵ انتشار نوار کتاب «ما نیز مردمی هستیم» به درخواست مجتمع خدمات بهزیستی نابینایان رودکی
- ۱۳۷۶ انتشار نوار کتاب «کلیدر» به درخواست مجتمع خدمات بهزیستی نابینایان رودکی (جلد اول، دوم و سوم، شامل ۴۱ حلقه نوار ۶۰ دقیقه ای)
- ۱۳۷۷ آغاز نگارش رمان «سلوک»
- ۱۳۷۸ انتشار نوار کتاب «کلیدر» به درخواست مجتمع خدمات بهزیستی نابینایان رودکی (جلد چهارم تا دهم، شامل ۸۷ حلقه نوار ۶۰ دقیقه ای)
- ۱۳۷۹ چاپ جلد سوم کتاب «روزگار سپری شده مردم سالخورده»
- ۱۳۸۱ پایان نگارش رمان «سلوک»
- ۱۳۸۲ چاپ کتاب «سلوک»، چاپ نمایشنامه «گل آتشین»
- ۱۳۸۳ چاپ کتاب های «روز و شب یوسف»، «خانه آخر»، «آن مادیان سرخ یال»، «قطره محال اندیش» (مجموعه مقالات)، «یک زندگی کوچک» (ادبیات و نقد) و داستان کوتاه «گلدسته ها و سایه ها». اجرای نمایشنامه «چاه» بر اساس رمان «جای خالی سلوچ» به کارگردانی کتیون حسین زاده.
- ۱۳۸۴ چاپ کتاب «چوب خشک بلوط»
- ۱۳۸۵ ترجمه رمان «جای خالی سلوچ» به زبان انگلیسی توسط کامران رستگار.
- ۱۳۸۶ آغاز نگارش کتاب «طریق بسمل شدن» با موضوع جنگ و دفاع مقدس.
- ۱۳۸۹ در کنار «طریق بسمل شدن» نگارش رمان «زوال کلنل» مربوط به تاریخ معاصر ایران را به پایان برده و به دست ناشر سپرده است. دیگر کتابی که از او منتشر خواهد شد، «نون نوشتن» شامل یادداشت هایی درباره نوشتن و حاصل تجربیات چندین ساله این نویسنده است. او این روزها تمام وقت خود را بر شاهنامه فردوسی متمرکز کرده و علاوه بر کلاس های شاهنامه خوانی قصد دارد اثری را با مضمون شاهنامه خلق و منتشر کند.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- طرح موضوع تحقیق

پس از گذشت بیش از صد سال از عمر داستان نویسی ایران و پدید آمدن سه نسل داستان نویس و پیدایش رمان ها و داستان های کوتاه در خور توجه، نقد و تحلیل موشکافانه ادبیات داستانی معاصر ضروری می نماید. محمود دولت آبادی از نویسندگان ادبیات داستانی معاصر است که به نسل سوم داستان نویسان ایران متعلق است و کلیدر که از مهمترین اثرهای او به شمار می رود، ضرورت نقد و تحلیل را ایجاب می کند؛ از آنجا که داستان نویسان و نویسندگان معاصر ما تا حدودی تحت تأثیر مکتب های ادبی غرب بوده اند و در آثار خود از قوانین و نشانه های این مکتب ها استفاده کرده اند، بررسی آثاری که در این دوره نوشته شده از دیدگاه مکتب های رایج در آن زمان ضروری می نماید. محمود دولت آبادی از نویسندگان صاحب سبک ایران است و کلیدر مهمترین اثر این نویسنده از این مکتب ها بی تأثیر نبوده است. با توجه به این مسائل روشن شدن گوشه هایی از این اثر بزرگ معاصر برای خوانندگان و نقد و تفسیر آن از دیدگاهی که تا کنون به طور جدی به آن پرداخته نشده، مسأله و اهمیت پژوهش را تبیین می کند.

۲-۱- اهداف تحقیق

الف) اهداف اصلی

نقد و تحلیل رمان کلیدر از دیدگاه مکاتب ادبی به خصوص دو مکتب رئالیسم و ناتورالیسم. معرفی میزان تأثیر دولت آبادی از این دو مکتب.

ب) اهداف فرعی

تبیین جزئیات دو مکتب رئالیسم و ناتورالیسم و تفاوت و تشابه آنها.

۳-۱- سؤالات تحقیق

- ۱- آیا محمود دولت آبادی در کلیدر از دو مکتب رئالیسم و ناتورالیسم سود جسته است؟
- ۲- استفاده دولت آبادی از مکتب های رئالیسم و ناتورالیسم در کلیدر تا چه اندازه است؟
- ۳- میزان موفقیت دولت آبادی در بهره گیری از مکتب های رئالیسم و ناتورالیسم در کلیدر چقدر است؟

۴-۱- فرضیه های تحقیق

- ۱- تحولات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی دوره مشروطه و پیامدهای متجددانه آن و نیز آشنایی نویسندگان ایرانی با فرهنگ غربی، از عوامل مؤثر در تأثیر نویسندگان از مکتب های رایج در غرب است.
- ۲- رمان کلیدر رمانی رئالیستی است که گاه لحن دولت آبادی در آن ناتورالیستی می شود.
- ۳- ناتورالیسم دولت آبادی بیشتر صبغه اجتماعی - روستایی دارد.

۵-۱- پیشینه تحقیق

طبق گواهی مرکز اطلاعات و آمار علمی ایران، تاکنون تحقیق مستقلی در این حوزه صورت نگرفته است. درباره اثر معروف دولت آبادی (کلیدر) مقاله ها و نقد های بسیاری نوشته شده است، که نشان دهنده اهمیت این اثر است. هر کدام از این نوشته ها به جنبه های خاصی از این اثر توجه و دقت داشته اند. اما از جنبه های مورد نظر (رئالیستی و ناتورالیستی)، رساله و مقاله مستقلی نوشته نشده، به جز پایان نامه ای که با عنوان: بررسی ناتورالیسم در ادبیات معاصر داستانی ایران (صادق هدایت، صادق چوبک و محمود دولت آبادی)، در دانشگاه بو علی سینای همدان، توسط کیومرث رحمانی، با راهنمایی مهدی شریفیان و مشاوره علی محمدی. اما با توجه به عنوان این رساله که خیلی کلی است و سه نویسنده و آثارشان را در بر می گیرد، سهم ناچیزی از آن نصیب کلیدر شده و با دقت کامل به این اثر ده جلدی - که بررسی آن خود مستقلاً می تواند

موضوع پایان نامه ای باشد- نپرداخته؛ نمی تواند چیزی از اهمیت موضوع و مسأله ای که قرار است مورد پژوهش قرار گیرد، بکاهد. علاوه بر این ما بر آن هستیم تا این اثر (کلیدر) را از دو جنبه رئالیسم و ناتورالیسم و تأثیر آن را از این دو مکتب بررسی کنیم؛ این در حالی است که پایان نامه مذکور فقط به یک جنبه و آن هم در آثار سه نویسنده پرداخته است. پس این بحث ها در باره کلیدر نمی تواند نقد و بررسی جامعی باشد، بنابراین جای تحقیقی کامل در این زمینه خالی است و جای بحث دارد.

۱-۶- روش تحقیق و مراحل آن

روش تحقیق در این رساله مثل اکثر پژوهش های علوم انسانی به شیوه اسنادی-کتابخانه ای و به صورت مطالعه، یادداشت برداری، طبقه بندی، مقایسه ای و تحلیلی است. بدین صورت که ابتدا با مراجعه به کتاب های «کتاب شناسی»، سایت های مختلف و از جمله سایت کتابخانه های صاحب نام، کتاب ها، مقاله ها، نوشته ها و اسنادی که می توانستند در به سرانجام رسیدن این پژوهش مؤثر واقع شوند، شناسایی و ارزش گذاری شدند و از آن پس در تهیه منابعی که به ترتیب از درجه اهمیت بالاتری برخوردار بودند کوشش شد. ابزار گردآوری اطلاعات برای تحقیق حاضر، مطالعه منابع و کتب مربوط به مکتب های ادبی و رمان و نیز مآخذ مربوط به ادبیات داستانی بوده است.